

ELS ALUMNES AMB DIFICULTATS D'APRENENTATGE: ELS ETERNS OBLIDATS

Eduard Rigo (*)

Amb l'objectiu d'evitar possibles confusions direm, per començar, que l'estudi de les dificultats (o trastorns) d'aprenentatge es refereixen a aquella especialitat teòrico-pràctica que estudia els processos d'ensenyança-aprenentatge i d'organització de serveis educatius que condueixen a donar resposta a les necessitats educatives especials d'aquells subjectes que manifesten una discrepància important entre les seves capacitats i el rendiment acadèmic, a àrees com la lectura, l'escriptura, l'expressió oral, el raonament o les matemàtiques. Si bé la causa directa i única d'aquestes dificultats mai no són factors ambientals (diferències i/o dèficits culturals, insuficient o inadequada instrucció), o emocionals, aquests són un factor clau per l'agreujament i la prevenció de dites dificultats d'aprenentatge. En cap cas l'origen pot ser un retard mental o un dèficit físic o sensorial.

En el nostre país està passant el mateix que va succeir en el seu moment als Estats Units i a la majoria dels països els sistemes educatius dels quals decidiren en un moment determinat posar en marxa esforços encaminats a aconseguir una major i millor integració dels subjectes amb necessitats educatives especials a l'escola ordinària. A saber: els recursos materials i

humans s'orienten totalment en l'atenció als alumnes amb majors problemes (dèficit mental, físic, sensorial i problemes de conducta), que representen un tipus d'alumne "nou" per a l'escola ordinària; mentre els nins amb dificultats d'aprenentatge queden en un segon terme. De no ser ben atesos perquè no hi havia programes especials per a ells, passen a no ser atesos perquè, ara que sí hi ha programes, tampoc són per a ells.

El camp de les dificultats d'aprenentatge, considerat internacionalment com una especialitat de l'Educació Especial, hauria de ser el que majors suports rebés de la política educativa governamental, ja que és, amb diferència, el que més freqüència de casos presenta i el que més impacte té en el sistema educatiu i en les pròpies vides dels subjectes que pateixen aquests tipus de problemes. No oblidem que una intervenció educativa adient pot convertir en alumnes exitosos nins que d'una altra manera fracassarien totalment en els seus estudis.

Les raons fonamentals que expliquen aquest abandonament, quasi endèmic en el nostre país, d'aquest tipus d'alumnes són, principalment:

1.- La gran quantitat de subjectes que ha d'abastar qualsevol programa dirigit a aquest tipus de nins.

2.- El gran esforç d'individualització que requereix qualsevol intervenció educativa que pretengui ser eficaç dins aquest camp.

3.- La gran preparació que s'exigeix als professionals que treballen amb aquests alumnes. Aquesta exigència ve marcada per l'enorme temàtica del camp de les Dificultats d'Aprenentatge, la seva gran complexitat teòrica i pràctica, i la gran quantitat d'investigació i bibliografia que genera.

4.- L'enorme heterogeneïtat del grup de subjectes amb dificultats d'aprenentatge. Com ha escrit Poplin (1984), s'ha trobat una major varietat dins les categories de les dificultats d'aprenentatge que entre la població d'estudiants normals.

És necessari, doncs, fer un esforç col·lectiu que propiciï la posada en marxa de programes i ajudes dirigides a aquest tipus de subjectes, com ja succeeix a altres països més avançats que el nostre, educativament parlant.

En l'actualitat, els fets diferencials que respecte a altres èpoques defineixen l'àmbit de les dificultats d'aprenentatge són:

a) Una **expansió en l'edat** dels subjectes amb trastorns d'aprenentatge. Fins fa uns quinze anys l'amplitud de l'arc d'edat que englobaven els trastorns d'aprenentatge estava quasi limitat a les edats corresponents amb

l'escolaritat bàsica; és a dir, des de l'entrada a l'escola fins als dotze-tretze anys aproximadament. Posteriorment es va incorporar el període de l'adolescència, el qual va rebre un impuls important amb la publicació de l'excel·lent obra d'Alley i Deshler (1979): **Teaching the learning disabled adolescent: strategies and methods**. Més tard, ja en els inicis dels anys vuitanta va començar a augmentar la preocupació pels trastorns d'aprenentatge en el nivell universitari. En els darrers anys la major part de les universitats nordamericanes han posat en marxa serveis d'aquest tipus per a l'atenció dels alumnes amb problemes. De la mà d'aquesta preocu-

pació pels joves adolescents s'ha pogut constatar la importància que a aquesta edat tenen aspectes tals com les habilitats d'estudi i les habilitats de relacions socials.

b) La distinció entre **trastorns d'aprenentatge lleugers i severos** (l'informe Warnock parlava de lleugers, mitjos i severos): així com augmenta el ventall d'edats en les que s'inclou en concepte de trastorn d'aprenentatge, necessàriament s'ha de distingir entre unes dificultats més lleugeres i altres més severes. Evidentment, no és el mateix un alumne que des de les seves primeres passes a l'escola manifesta importants problemes d'aprenentatge, que aquell altre

que comença a manifestar-los únicament quan arriba a nivells elevats del sistema educatiu. La gravetat del problema haurà de ser determinada en funció del lloc i moment en què es manifesta.

Segons el grau de gravetat del problema faran falta unes ajudes o unes altres. En aquest sentit es torna a repetir aquí un model en cascada, com el de Deno, segons el qual a major problemàtica més necessitat educativa especial i, per tant, menys temps per el currículum general.

c) La importància cada vegada més gran de la **"col·laboració entre els professionals** involucrats en l'educació d'aquests subjectes. L'auge de la integració ha conduït a dirigir els subjectes amb dificultats d'aprenentatge a l'aula ordinària durant el màxim de temps possible. Abans existia una tendència per la qual s'enviava el nin als serveis especials amb molta freqüència; ara són els serveis els qui van a l'aula, ja sigui de la mà del propi mestre ordinari o de la dels especialistes. Aquest fet ha contribuït a ressaltar la importància de la col·laboració entre aquests especialistes i el professor ordinari; és a dir, entre tot l'equip implicat.

d) L'ús de les **computadores** és una altra de les innovacions de la fase contemporània. Tanta és la seva rellevància en aquest camp que Male ho ha definit com un **"mag especial"**. Malgrat tot, queda molt de camí per recórrer en el disseny de programes suficientment flexibles per

poder ser adaptats a les necessitats de cada alumne. Per a Cosden i Semmel el futur del computador en l'àmbit que ens interessa es centrarà en els següents usos preferencials: 1.- Per donar major accés a l'alumne a més exercici i pràctica d'habilitats. 2.- Disseny de programes tutorials per a l'ensenyança de noves habilitats. 3.- Com a processador de textos per ajudar l'alumne en una gran varietat d'habilitats lingüístiques com la lectura, l'ortografia, la gramàtica, etc. 4.- Per treballar en situacions de simulació i solució de problemes. 5.- Per a ús de sistemes d'autor.

e) Aquesta darrera etapa s'està caracteritzant, també, per l'auge de les metodologies educatives. Després del relatiu fracàs de molts d'anys dedicats a la recerca de processos psicològics, sorgeix com a preocupació prioritària la metodologia educativa i la reflexió curricular. Creim que aquest punt és especialment necessari a Espanya, on la tendència de les preocupacions mèdiques i psicològiques encara dominen el panorama de les dificultats d'aprenentatge.

f) La darrera característica a ressenyar del període contemporani és l'aparició del "cross-categorial concept". El concepte "cross-categorial" (difícil de traduir, però que té el sentit "d'una educació especial més enllà de les categories"; és a dir, superant el model de les categories), s'aplica a tota l'Educació Especial, però té un paper pivot en el camp de les dificultats d'aprenentatge, com s'ha en-

carregat de remarcar Lerner (1989). Aquest nou corrent no critica en cap moment l'aportació que la tendència categorial ha fet al llarg de la història de l'Educació Especial. Considera que l'interès per conèixer les característiques i la naturalesa de cada una de les tipologies de trastorns justificava aquest punt de vista. Opina, malgrat tot, que és el moment de canviar de perspectiva ja que la visió categorial ha desviat l'atenció cap a qüestions mèdiques i de psicologia bàsica, quan les vertaderes necessitats són de tipus educatiu, en general, i instructiu, en particular.

L'arrel d'aquesta perspectiva es troba, precisament, en el problema de la unitat versus subtipus en les dificultats d'aprenentatge. Aquest problema que ha preocupat i segueix preocupant els especialistes, procedeix de la tradicional tendència a etiquetar els alumnes en categories. Alguns autors varen considerar que l'antiga forma d'entendre l'Educació Especial era inadequada i perniciosa pel desenvolupament de la disciplina. Es tracta, a partir d'ara, d'emfasitzar aquelles característiques comunes que eren rellevants per a l'aprenentatge i la instrucció; d'establir un sistema a través del qual les necessitats educatives especials de cada alumne foren identificades: (1) des de la perspectiva de la seva rellevància cara a la provisió educativa (serveis) i (2) en termes directament rellevants per a la intervenció educativa.

Aquesta alternativa és una

opció interessant, segons els seus defensors, per les següents raons:

1.- Les categories dels dèficits no són entitats discretes i separades sinó que tenen molt en comú unes de les altres. Moltes d'elles són difícils de diferenciar i sovint s'interrelacionen. A més, els procediments d'avaluació i tractament, amb freqüència es superposen.

2.- Als EE.UU., que és on sorgeix aquest moviment, diverses sentències judicials estableixen com a discriminatòries les segregacions en grups classificats pels trastorns. Una derivació de serveis educatius s'haurà de fer, en opinió d'aquesta perspectiva, per necessitats educatives i no per la categoria de dèficit que es té.

3.- Diverses investigacions demostren que l'emplaçament educatiu del subjecte en funció de la categoria a la què pertany, no produeix efectes millors que els que resulten d'altres emplaçaments.

4.- La perspectiva categorial i l'etiquetatge dels alumnes és molt més estigmatitzadora que altres formes d'agrupament.

5.- Té l'avantatge de ser un enfocament dirigit a la intervenció educativa, la qual cosa ho fa més eficaç.

6.- Un altre aspecte a remarcar és la importància que dóna a l'avaluació centrada en el currículum (CBA). Aquesta perspectiva el fa més interessant per a un enfocament educatiu.

(*) *Catedràtic de Dificultats d'Aprenentatge a la UIB*